

CZU: 37.014.5:37.012

PARTICIPAREA PAREMIOLOGIEI LA EDUCAȚIE

*Letiția DURNEA**Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, România*

În contextul educațional actual, materialele de sprijin al învățământului românesc (manuale, auxiliare, caiete speciale) abordează diverse subiecte, unele de ajutor schimbărilor aduse de evoluția pe diverse planuri, altele de completare a acestora. Susținem că paremiologia poate fi un suport concret al educației și astfel se conturează principalul motiv pentru care ne-am propus studiul amănunțit al expresiilor paremiologice în contextul educației. Cadrele didactice au parte de o provocare atunci când interesele și preocupările copiilor nu sunt subtil orientate de conținuturile pe care școala trebuie să le furnizeze, conforme cu programele școlare. Un început al soluției își propune să ofere acest studiu, prin identificarea parimiilor în manualele școlare și stabilirea dominanței subiectelor abordate. Proverbele – forme de expresie populară, ascund sensuri de multe ori neînțelese din cauza barierei semantice, întrucât ele operează uneori cu termeni a căror actualitate este depășită, mai ales pentru elevii din mediul urban. Însă, apelul la proverbe nu pare imposibil, copiii dau dovadă de disponibilitate și înțelegere, în contextul explicării termenilor și mesajelor pe care le transmit.

Cuvinte-cheie: *paremiologie, educație, studiu.*

THE PARTICIPATION OF PAREMIOLOGY IN EDUCATION

In the current educational context, the support materials of the Romanian schooling (manuals, auxiliaries, special notebooks) approach various topics. Some of them have contributed to the changes brought to developments on different plans, others just completing them. We argue that paremiology can be a concrete support of education and thus outlines the main reason why we have proposed a thorough study of paremiological expressions in the context of education. Teachers face a challenge when the interests and concerns of children are not subtly focused on the content that the school has to provide in line with the curricula. This study aims to provide a start of the solution by identifying paraphrases in school textbooks and establishing the dominance of the topics addressed. Proverbs - forms of popular expression - often conceal pointless meanings because of the semantic barrier. Sometimes they operate with terms that are outdated, especially for urban students. Concluding, the call to proverbs does not seem impossible. Students demonstrate willingness and understanding in the context of explaining the terms and messages they transmit and this is a good reason for us to study the role of these folk elements in education.

Keywords: *paremiology, education, study.*

Introducere

Performanțele obținute de omenire pe multiple planuri ar fi fost cu mult încetinite de inexistența cuvintelor, semne lingvistice care să transmită prin viu grai sau în scris, de la o generație la alta, de la un individ la altul, idei, mai multe informații, precum și înțelepciunea de a le folosi. Un exemplu de moștenire lingvistică este știința paremiologică, cu componentele sale: proverbele și zicătorile, care participă activ la amplificarea cunoștințelor noilor generații despre popor și motivele lui de bucurie, supărare, frică, încântare, tristețe, dispreț sau uimire. Tot prin parimii învățații sunt aduși mai aproape de limbajul popular și de credințele poporului.

De interes pentru cercetarea pe care ne-am propus-o sunt și trăsăturile caracteristice ale „expresiilor populare”. Proverbele, precum și zicătorile, sunt incluse în categoria speciilor scurte datorită conciziei prin care formulează mesajul. Această concizie poate fi privită ca o trăsătură specifică, aceea de expresie lapidară, care reușește să transmită un conținut bogat într-o formă condensată. Primesc rol educativ și datorită formei arhaice, care ne dezvăluie exprimarea strămoșilor, dar și capacitatea generalizatoare care facilitează comunicarea între generațiile trecute și cele de astăzi, făcând referire la adevăruri general valabile. Studiul propus este o analiză a conținuturilor manualelor din diferite perioade, cu scopul de a observa frecvența „expresiilor populare” și de a delimita categoriile majoritare în care parimiile se pot încadra.

Concept și argument

În literatura de specialitate este subliniată diferența dintre proverbe și zicători, iar pentru că vom face trimiteri la toată aria paremiologică, considerăm necesară delimitarea exactă a acestor expresii.

- În structuri ca: *cioară vopsită, soare cu dinți, curcă plouată* se observă noțiuni care apar ca un epitet metaforic ce le oferă semnificații stabile, sesizabile chiar la considerarea izolată a expresiei de context. O altă

categorie asemănătoare de expresii conține: *A trage mâța de coadă; A căuta de n-a pierdut; A se da pe brazdă*, care se evidențiază prin acțiuni exprimate printr-un comportament metaforic.

- Alte tipuri de expresii proverbiale, care se diferențiază în primul rând prin complexitate, pot fi: *Nu sta că-ți stă norocul; Strânge bani albi pentru zile negre* etc. Acestea sunt propoziții imperative negative sau afirmative, care indică ideea de mai bine sau mai rău și oferă în mod direct un sfat, o îndrumare. Logica din structura lor conturează în prealabil receptorul, acțiunea și atitudinea acestuia și o împrejurare în care se oferă îndemnul.

- A treia mare grupă de expresii paremiologice, și ultima, se referă la propozițiile enunțative, afirmative sau negative care exprimă în mod concret o judecată: *Cine moștenește, plătește; Datoria e plină de griji; Lemnul care se îndoiește e mai bun decât cel care se rupe*. Ele conțin toate elementele ce alcătuiesc o judecată completă.

Primele exemplificări corespund în general zicătorilor; în terminologia clasică, cele din grupurile al doilea și al treilea sunt considerate global ca proverbe; între ele există însă diferențe care ne determină a le clasa separat. Astfel, în limbajul paremiologic se disting trei categorii de expresii: zicătorile, proverbele imperative și proverbele propriu-zise [1, p.329].

Așa cum putem observa până în acest punct, cele trei forme ale expresiilor paremiologice se disting prin forme și modalități de transmitere a conținuturilor, dar, așa cum vom arăta în rândurile ce urmează, se aseamănă prin capacitatea lor de întărire și transmitere a mesajelor educative.

Am ales clasificarea expresiilor înainte de a le defini, deoarece, observând trăsăturile definiției, concluzionăm că proverbele imperative și propriu-zise pot conține un mesaj didactic de sine stătător, zicătorile trebuind înglobate într-un context pentru a căpăta această trăsătură.

Înțelesul curent al proverbului este acela de „frază scurtă, de obicei ritmică și uneori rimată, prin care poporul, exprimând (cel mai adesea metaforic, concis și sugestiv) rezultatul unei lungi experiențe de viață, pronunță și o concluzie, un îndemn, o învățătură, o constatare asupra lumii, constatare ce are de regulă o accentuată nuanță morală” [2, p.XVII]. I.Zanne precizează că „proverbele sunt expresiunea caracterului și moravurilor unui popor, modul său de a cugeta, de a vedea și de a simți” [3]. „Proverbele sunt formulări relativ stereotipe, acestea exprimând adevăruri cu valabilitate generală. Ele îmbină o largă, bogată experiență de viață, generalizată și aprofundată de fiecare generație” [4]. Tabarcea vede proverbul ca „un enunț lingvistic cu o structură logico-semantică fixă, care întrerupe discursul în care este înglobat pentru a se referi metaforic la o situație ce determină enunțarea acestuia sau la un segment al discursului” [5, p.84].

Am amintit câteva aspecte legate de proverbe și zicători și propunem realizarea introducerii cuvenite și a educației. Pentru om, nevoia de educație a apărut treptat, ca un fapt, pe măsură ce ea i s-a impus ca atare. În limba latină, cuvântul *educatio*, din care derivă termenul modern „educație”, înseamnă chiar creștere, hrănire, cultivare, mai apoi și învățătură.

În poporul român, termenul de educație nu există, dar acest lucru nu înseamnă că lipsește și noțiunea [6, p.21]. Ea există și este desemnată prin cuvinte care înseamnă tot ceea ce a însemnat latinescul *educatio* la început – „creștere și învățătură”.

Cu mult înainte de apariția vreunei școli pe pământurile noastre, părinții și mai ales bătrânii cunoșteau și practicau principii psihologice, pedagogice și instructiv-educative vechi. Știau că educația, numită de ei „creștere”, „învățătură”, „îndreptarea mlădițelor, a pomilor tineri”, „cultivarea și îngrijirea pământului, a florilor, altoirea” [7, p.49] trebuie s-o începi din timp, deoarece *Copilul ca și copacul, când de mic se strâmbează, anevoie se îndreptează* și de aceea *Pomul lesne se îndreptează de mic, până nu se-ncovoiază*; toate lucrurile și îndeosebi modelarea copiilor trebuind să se facă „la vremea lor”. Importanța educației precoce este întărită prin proverbe precum: *Cine nu învață la tinerețe, va plânge la bătrânețe; Cei șapte ani de-acasă sunt învățătură aleasă* etc. Mai grea va fi remedierea celui lipsit de educație din copilărie, deoarece *Omul în copilărie lesne-nvață orice fie*.

Învățătura este unul dintre lucrurile pe care pune preț românul, îndeosebi în paremiologie, arătând pretutindeni foloasele ce le poate trage omul de la învățătură: *Ai carte, ai parte; Cine învață la tinerețe, se odihnește la bătrânețe; Cine știe carte, are patru ochi; Toată lumea este școală și vremea învață pe acei care n-au dascăl*; dar *Nu cine trăiește mult știe multe, ci cine umblă mult știe multe*. Cu toate acestea însă, *Tot învățăm cât trăim și neînvățați murim*.

Nimeni nu se naște învățat – proverb prin care este accentuată necesitatea educației: *Pământul cât e de bun, fără lucrător sălbatic rămâne și Floarea cea mai frumoasă, dacă nu e căutată, se sălbăticește*. Tinerii

au nevoie de învățatură, deoarece *Nu se poate omul să fie cu două: și tânăr și cu minte și Cine nu învață n-are noroc în viață*. Din acest motiv este bine ca tinerii să însușească învățătura și experiența bătrânilor: *Tinerii înaintea bătrânilor să aibă ochi, iar nu gură*, pentru că *Oul nu poate învăța găina*.

Înțelepciunea populară prețuiește atât de mult educația, încât afirmă și susține că *Nu e orfan cel fără tată și fără mamă, ci cel fără-nvățatură*. Având în vedere importanța și necesitatea educației în viața omului, pe parcursul timpului această acțiune, de educare, s-a modernizat pornind de la metodele și subiectele tradiționale abordate cu mult timp în urmă și ajungând până la forma modernă și tehnologizată din zilele noastre. Lipsa de învățatură este asemănător unui lemn crescut strâmb: *Omul neînvățat ca un lemn neîndreptat* [8] și, dimpotrivă, învățătura îi dublează facultățile: *Învățătura pe om cu patru ochi l-arată*.

Omul este deci educabil, trecând peste greutățile educării. Meritul concepției populare despre educație este tocmai de a nu privi simplist acest aspect, de a nu ascunde dificultățile, de a observa critic virtualitățile și greutățile, de a ține cont de influențele bune și rele, în final de a privi problema în toată complexitatea ei.

Analiză și prelucrarea datelor

Argumentele aduse anterior importanței elementelor populare ridică semne de întrebare despre atenția care le-a fost acordată, de-a lungul timpului, în contextul educațional. Deoarece educația trece printr-o perioadă de schimbare (digitalizarea manualelor), considerăm oportună studierea elementelor care au stat la baza construirii manualelor din 1931 până astăzi prin verificarea măsurii în care parimiile au fost implicate în acest proces și cu ce rol. Identificarea proverbelor și subiectele principale pe care le propun acestea ne pot dezvălui interese ale omenirii pe care autorii manualelor din diferite epoci le-au valorizat în măsuri variabile.

Metodele folosite în această cercetare sunt metoda istorică și analiza de conținut. În căutarea contextelor reprezentative pentru alegerea manualelor din învățământul românesc, precum și pentru sistematizarea corpusului de texte, ne-am propus folosirea metodei istorice, apoi am aplicat analiza de conținut pentru manualele selectate, în căutarea parimiilor.

În urma cercetării istorice în care am ținut cont de cadrul legislativ al educației din 1930 până astăzi, precum și de disponibilitatea manualelor în Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași, am selectat următoarea bibliografie: Dobrian Ilie, Lascarov-Moldovanu Al., Brădișteanu S., Haneș Petre V., 1931, *Abecedar* Partea I+II, clasa I (Editura Națională-Ciornei, București); Dobrian Ilie, Lascarov-Moldovanu Al., Brădișteanu S., Haneș Petre V., 1931, *Citire*, clasa a II-a (Editura Națională-Ciornei, București); Dobrian Ilie, Lascarov-Moldovanu Al., Brădișteanu S., Haneș Petre V., 1931, *Citire*, Limba Română, clasa a III-a (Editura Națională-Ciornei, București); Jianu Ilie, Florescu Marin, Bărbătescu Sava, 1931, *Citire*, Limba Română, clasa a IV-a (Editura Națională-Ciornei, București); Ministerul învățământului public, 1950: *Limba română*, clasa I; *Limba română*, clasa a II-a; *Limba română*, clasa a III-a; *Limba română*, clasa a IV-a (Editura de Stat); Berca Ion, Pace Ecaterina, 1968, *Limba română*, clasa I (Editura Didactică și Pedagogică, București); Berca Ion, Goga Dimitrie, Brătianu Elena, 1968, *Limba română*, clasa a II-a (Editura Didactică și Pedagogică, București); Berca Ion, Goga Dimitrie, Uță Elena, 1968, *Limba română*, clasa a III-a (Editura Didactică și Pedagogică, București); Berca Ion, Goga Dimitrie, 1968, *Limba română*, clasa a IV-a (Editura Didactică și Pedagogică, București); Mihăescu Mirela, Pacearcă Ștefan, Dulman Anița, Alexe Crenguța, Brebenel Otilia, 2015: *Comunicare în limba română* Partea I+II, clasa I; *Comunicare în limba română* Partea I+II, clasa a II-a; *Comunicare în limba română* Partea I+II, clasa a III-a; *Comunicare în limba română* Partea I+II, clasa a IV-a (Editura Intuitext, București). Textele aparținând acestor manuale au fost analizate cu ajutorul softului de recunoaștere a frecvențelor care a generat rezultatele din tabelul ce urmează.

Tabel

Numărul de expresii paremiologice întâlnite în manualele școlare

ANUL CLASA	1931	1950	1968	2015	Număr total de expresii
I	6	1	0	0	7
a II-a	26	10	7	3	46
a III-a	17	13	2	5	37
a IV-a	16	3	1	5	25
În total	65	27	10	13	116

Pentru a avea o perspectivă mai clară asupra frecvențelor apariției elementelor paremiologice am întocmit reprezentarea grafică din Figura 1, în care se poate observa tendința majoritară de coborâre a liniilor care semnifică clasele primare luate în considerare, ceea ce semnifică un număr din ce în ce mai mic al frecvențelor.

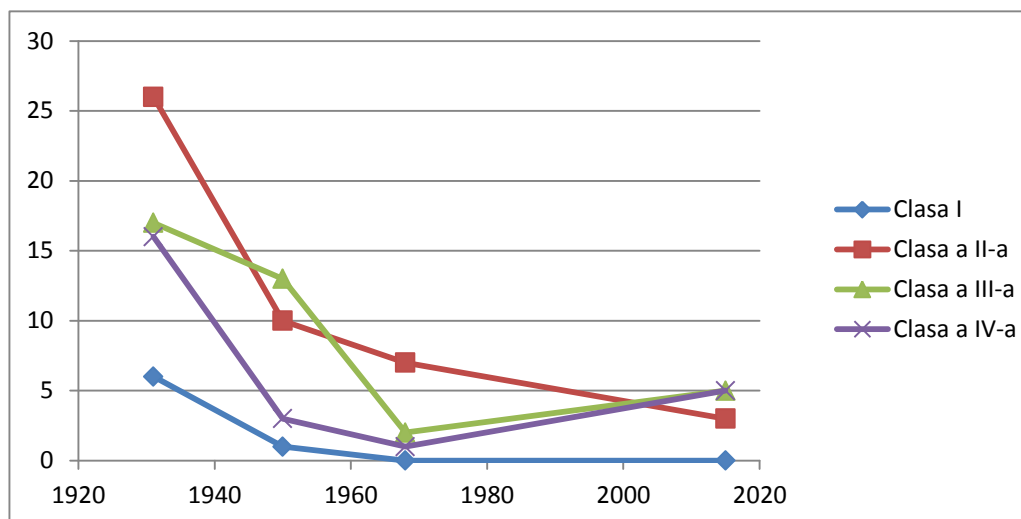

Fig.1. Tendința de descreștere a frecvenței parimiilor.

Concluzii

Condițiile educației din prima perioadă stabilită (1931) contribuiau la obținerea unui învățământ mai sistematic, organizat temeinic până în amănunte prin lege și apoi prin regulament. Una dintre principalele griji era de a li se oferi cadrelor didactice o pregătire mai bună, atât din punctul de vedere al materiei pe care o predau, cât și din punct de vedere pedagogic. Pe lângă acestea, scrierea manualelor presupunea o sarcină mai serios întocmită. În acest context, prima parte a studiului ne arată că autorii de manuale din 1931 s-au folosit cel mai mult de elemente de paremiologie, în clasa a II-a elevii având parte de cea mai mare expunere la proverbe și zicători. Pentru clasa I am adus ca argument numărul atât de mic al parimiilor, subiectele ce premerg citit-scrisul și forma lor simplă, accesibilă tinerilor școlari. Clasele a III-a și a IV-a aduc odată cu manualele un număr aproximativ egal de expresii căutate.

Noua conducere politică, sub autoritatea Moscovei, și-a instaurat controlul la București, în 1947, iar măsurile de instituire a unui control total asupra statului și populației au cuprins și promulgarea *Legii de Reformă a Învățământului, din 3 august 1948* (Bârsănescu, 1978, p.146). Noile politici școlare reveneau la sistemul unei legi organice unice. Înlăturarea analfabetismului și creșterea culturală a poporului au fost principalele obiective ale Legii din 1948. Legea specifica că „pentru învățământul elementar, manualele vor fi unice”. Analiza acestor manuale a dezvăluit că la întocmirea lor a fost folosit un număr de parimii mult mai mic decât al celor din perioada anterioară. Elevii claselor a II-a și a III-a aveau acces la aceste expresii prin manuale, dar clasele I și a IV-a au luat contact cu unul, respectiv trei proverbe.

Din cauza contradicțiilor apărute între acumulările de ordin profesional educativ, pe de o parte, și conținutul inadecvat, în plan instituțional și organizatoric, al Legii de Reformă a Învățământului din 1948, pe de altă parte, a fost necesară rezolvarea acestora prin intermediul Legii Învățământului din 1968. Legea privind învățământul din România, votată la 13 mai 1968, a avut ca scop reînnoirea educației cu tradițiile învățământului național și european, întrerupte brusc în 1948, confirmând valoarea experienței românești, inclusiv în ceea ce privește promovarea accesului la educație pentru populația țării (Rădulescu, 2006, p.311). Odată cu această liberalizare a învățământului, s-a revenit la manualele scrise de diverși autori, dar ruptura provocată se poate observa din rezultatele studiului nostru, care arată că numărul proverbelor s-a redus îngrijorător în manualele din 1968.

Schimbări majore la nivelul educației au apărut și în 1989, dar la nivelul manualelor școlare modificările nu au fost atât de semnificative. Adevărata schimbare a apărut odată cu manualele alternative care răspund nevoilor diversității, respectând particularitățile de învățare și de aprofundare a fiecărui elev, și a culminat cu

implementarea manualelor digitale, în 2015. Concret, toate manualele noi din ciclul de învățământ primar au și un manual digital interactiv publicat de Ministerul Educației. Am supus aceste manuale analizei, iar rezultatele confirmă îndepărtarea conținuturilor de expresiile populare. Acestea apar aproape exclusiv sub formă de zicători și într-un număr foarte mic.

În ansamblu, putem spune că aceste elemente populare de mici dimensiuni, ce conțin rimă, sunt ritmate și transmit învățături dintr-o mare diversitate de domenii, au fost treptat îndepărtate din conținuturile suporturilor materialelor școlare, iar potențialul lor concludiv, educativ și de sprijin al memoriei este irosit, lăsându-ne cu nelămuriri asupra elementelor care au umplut spațiul rămas gol după eliminarea lor.

Referințe:

1. RUXĂNDOIU, P. *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*. București: Editura Grai și suflet – cultura națională, 2001.
2. MUNTEAN, G. *Proverbe românești*. București: Editura pentru Literatură, 1967.
3. ZANNE, Iu.A. *Proverbele românilor. Proverbe, zicători, povățuiri, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme și cimilituri*. București: Editura Tineretului, 1959.
4. RUXĂNDOIU, P. *Op.cit.*
5. TABARCEA, C. *Poetica proverbului*. București: Minerva, 1982.
6. DIMITRESCU, C. *Texte despre educație și învățământ*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1969.
7. Ibidem.
8. GHEORGHE, G. *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*. București: Albatros, 1986.

Prezentat la 24.10.2017